

Hubert Mielnik

**Sądownictwo polskie (nieniemieckie) w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa
1939-1944**

Streszczenie

Przedmiotem pracy jest problematyka sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) działającego w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa w okresie od 1939 roku do 1944 roku. W nawiązaniu do teorii podwójnego państwa Ernsta Fraenkla, teza badawcza pracy zakłada, że sądownictwo polskie (nieniemieckie) w dystrykcie lubelskim GG było elementem państwa normatywnego, działało w granicach prawa i nie było wykorzystywane przez niemieckich okupantów do stosowania terroru sądowego wobec żadnej z grup narodowościowych.

Głównym celem pracy było przedstawienie struktury i organizacji sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) funkcjonującego w dystrykcie lubelskim w latach 1939-1944, przede wszystkim w kontekście zmian i ograniczeń wprowadzonych przez władze okupacyjne do ustroju sądownictwa II Rzeczypospolitej. W pracy wskazano miejsce polskiego (nieniemieckiego) sądownictwa w wymiarze sprawiedliwości Generalnego Gubernatorstwa i jego relacje względem sądownictwa niemieckiego. Zbadania wymagała także problematyka nadzoru administracyjnego oraz nadzoru judykacyjnego sprawowanego nad polskimi (nieniemieckimi) sądami w dystrykcie lubelskim. Dla uzupełnienia obrazu polskich (nieniemieckich) sądów scharakteryzowane zostały także działające w GG adwokatura i notariat oraz funkcjonujące przy sądach okręgowych i sądzie apelacyjnym prokuratury. Dokładnego ustalenia wymagała również właściwość polskich (nieniemieckich) sądów. Niezbędne było przedstawienie prawa sądowego, z uwzględnieniem aktów prawnych i tzw. prawa powielaczowego, wprowadzonego przez okupanta niemieckiego w GG. W pracy starano się odtworzyć przebieg postępowania w sprawach karnych i cywilnych. Dużo zmian w postępowaniu wprowadzonych było bowiem przez prawo powielaczowe. Określenia wymagał także status prawnoprocesowy ludności żydowskiej oraz szeroko pojęta problematyka ukraińska w polskich (nieniemieckich) sądach, przede wszystkim zaś kwestia stosowania języka ukraińskiego przez sądy polskie (nieniemieckie). Ważne znaczenie dla działalności sądów polskich (nieniemieckich) miała polityka prowadzona przez okupanta w GG, w pracy starano się wskazać ten wpływ, przede wszystkim zaś w odniesieniu do przebiegu postępowania. Celem pracy było także przedstawienie obsady kadrowej sądów i polityki kadrowej w nich stosowanej, również w odniesieniu do aplikantów oraz ze wskazaniem sytuacji socjalnej sędziów i innych pracowników sądownictwa. Porównano stan zatrudnienia w sądach z dystryktu lubelskiego sprzed wybuchu II wojny światowej i w okresie okupacji, jak bardzo zmienił się stan zatrudnienia oraz struktura narodowościowa kadry sędziowskiej

(sędziowie Ukraińcy oraz wpisani na volkslistę). W pracy podjęto także próbę wskazania wszystkich zmarłych i poległych, na skutek działań wojennych, prawników i pracowników sądów z obszaru dystryktu lubelskiego.

W pracy wykorzystano dwie metody badawcze stosowane w naukach prawnych: historyczno-prawną oraz statystyczną. Podstawę źródłową pracy stanowiły materiały z ośmiu archiwów. W pracy wykorzystano także liczne akty prawne wydane przez władze GG.

Praca składa się z wykazu skrótów, wstępu, wprowadzenia, pięciu rozdziałów, zakończenia, aneksów, bibliografii oraz spisu tabel. Ścisłe rozdziały pracy zostały poprzedzone merytorycznym wprowadzeniem o sądach w okresie wojny obronnej Polski 1939 roku i pierwszych miesiącach okupacji na terytorium GG. W pracy przyjęto wyłącznie układ problemowy rozdziałów.

Pierwszy rozdział dotyczy organizacji sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w Generalnym Gubernatorstwie, w rozdziale tym wskazano podstawy prawne działalności sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w GG oraz miejsce tego sądownictwa w modelu sądownictwa GG. Omówiono kwestie związane ze zmianami wprowadzonymi przez okupantów do przedwojennego ustroju sądownictwa powszechnego, sposobami uruchamiania sądów w GG oraz przedstawiono różnice pomiędzy sądami polskimi (nieniemieckimi) w czterech pierwotnych dystryktach oraz w dystrykcie Galicja. Kolejne podrozdziały poświęcone zostały formom nadzoru (administracyjnego i judykacyjnego) sprawowanego nad sądownictwem polskim (nieniemieckim) oraz zakresem jurysdykcji tego sądownictwa. Odrębnie omówiono adwokaturę i notariat w GG oraz status sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w świetle norm prawa międzynarodowego.

Rozdział drugi pracy poświęcony jest prawu stosowanemu w sądownictwie polskim (nieniemieckim) w GG. W rozdziale tym oddzielnie omówiono problematykę dalszego obowiązywania polskiego prawa w GG oraz ogólne kwestie dotyczące ustawodawstwa niemieckiego. Przedstawiono także status prawny ludności żydowskiej, jako specyficzny względem pozostałych grup narodowościowych w GG oraz ogólne zmiany wprowadzone do przedwojennego polskiego prawa sądowego, odnoszące się zarówno do prawa prywatnego, jak i prawa karnego. W kolejnych podrozdziałach omówiono najważniejsze, opublikowane akty prawne, stosowane przez sądy polskie (nieniemieckie). W odrębnych podrozdziałach przedstawiono akty prawne z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego, prawa cywilnego materialnego i procesowego, prawa handlowego, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, kosztów sądowych oraz pomocy prawnej sprawowanej przez sądy polskie (nieniemieckie).

Kolejne rozdziały dotyczą zasadniczego tematu pracy. W trzecim rozdziale przedstawiono organizację sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w dystrykcie lubelskim GG. Omówiono także kwestie związane z organizacją prokuratury, adwokatury i notariatu w dystrykcie lubelskim. W oddzielnym podrozdziale wskazano jak wyglądał nadzór administracyjny władz niemieckich.

Omówiona została także problematyka kadrowa, w ramach której przedstawiono także problematykę narodowościową wśród sędziów (sędziowie wpisani na volkslistę oraz sędziowie ukraińscy), aplikację sądową, sytuację socjalną oraz opracowano i omówiono straty sądownictwa lubelskiego poniesione w II wojnie światowej.

Rozdział czwarty dotyczy postępowania przed sądami polskimi (nieniemieckimi) w dystrykcie lubelskim GG. Pierwszy podrozdział poświęcony został omówieniu prawa powielaczowego, wydawanego przez władze dystryktowe, które wpływało na postępowanie karne i cywilne. Oddzielnie przedstawiono istotną dla tematu pracy procedurę sprawdzania wyroków sądów polskich (nieniemieckich) w dystrykcie lubelskim oraz wpływ polityki władz okupacyjnych na postępowania przed sądami polskimi (nieniemieckimi) w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa. W nawiązaniu do podrozdziału o statusie prawnym ludności żydowskiej opracowano także sytuację prawnoprocesową ludności żydowskiej w postępowaniach przed sądami polskimi (nieniemieckimi) w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa. Ze względu na wprowadzone przepisy o stosowaniu języka ukraińskiego w postępowaniach przed sądami polskimi (nieniemieckimi), problematyka ta także wymagała odrębnego omówienia. Ostatni punkt tego rozdziału dotyczy pomocy prawnej sprawowanej przez sądy polskie (nieniemieckie) w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa

Ostatni rozdział pracy dotyczy wybranych aspektów funkcjonowania sądów polskich (nieniemieckich) w dystrykcie lubelskim Generalnego Gubernatorstwa. Szczegółowo przedstawiono tezy prawne uchwalone w sprawach karnych i cywilnych przez Sąd Apelacyjny w Lublinie. Na podstawie analizy repertoriów sądów omówione zostały rodzaje spraw karnych i cywilnych wpływające do sądów polskich (nieniemieckich) w okresie okupacji. Ostatni podrozdział dotyczy ruchu spraw.

Zakończenie, oprócz podsumowania pracy i wskazania najważniejszych wniosków z niej wynikających, zawiera problematykę prawną orzeczeń wydanych przez sądy w okresie okupacji oraz ogólną ocenę sądownictwa polskiego (nieniemieckiego) w dystrykcie lubelskim. Na potrzeby pracy opracowane zostały także aneksy, obrazujące w szczegółowy sposób niektóre z poruszanych kwestii.

